

Etterforskningen av drapene på lensmennene Ålde og Solumsmoen fra henholdsvis Norderhov og Haug i 1926 er et klassisk eksempel på bruk av tekniske spor og samordnet etterforskning og er sammen med "Nittedalsmordet" i 1920 en av de mest kjente kriminalsaker før 2. verdenskrig. Saken er vel kjent innen fingeravtrykkets historie, men den taktiske del med bl.a. sentralisert etterforskning er mindre kjent. Daværende opdagelseschef (kriminalsjef) Reidar Sveen ved politiet i Oslo har laget denne artikkel som ble publisert i Nordiske Kriminalteknisk Tidsskrift i 1937.

LENSMANNSMORDET

22/8 - 1926 i Vågårdsmarken i Haugsbygden i Norderhov herred, Norge.

Av opdagelseschef Reidar Sveen.

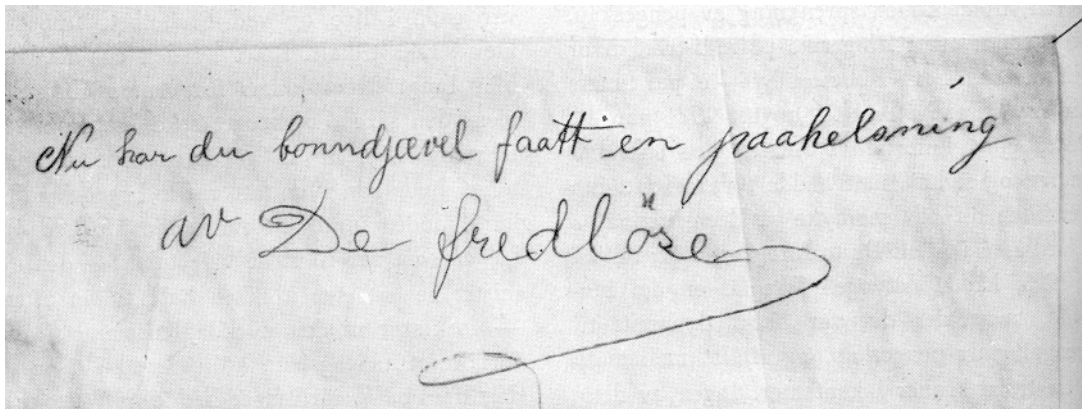
Denne artikkel om lensmannsmordet den 22/8 1926 er skrevet for Archiv for Kriminologie, i anledning av at dette tidsskrift i høst utkommer med sitt hundrede nummer. Da denne sak ikke tidligere har vært behandlet i N.K.T.'s spalter, og da den har adskillig kriminalteknisk og kriminalistisk interesse overhodet, har redaksjonen, med forfatterens tillatelse, tatt inn artikkelen på norsk etter forfatterens manuskript til Archiv für Kriminologie.

Fra april måned og utover til siste halvdel av august i 1926 var det begått en rekke grove tyverier, til dels med sprengning av pengeskap, særlig rundt om i Ringerike politidistrikt, hvor politimesteren bor i Hønefoss by - et par timers reise fra Oslo.

Natt til 21. august 1926 var det således gjort innbrudd i Ådalen hos en landhandler, og samme natt hadde tyvene brutt inn i lensmannen i Ådalens hytte på Heensbrenna på Vågårdsåsen i Ådal. De to foregående år, i 1924 og 1925, hadde det også foregått en del innbrudd, hvorunder det var brukt dynamitt til sprengning av pengeskap, og stjålet mellom to og tre tusen kroner i kontanter. Ingen av disse innbrudd var opklart, og i løpet av disse tre år var det anmeldt til politiet i dette distrikt eller i nabolandsdistriktene tilsammen 28 innbruddstyverier. Den 22. august 1926 drog to lensmenn, Ålde og Solumsmoen, som var meget interessert i opklaringen av disse innbrudd, og som bestyrte lensmannsdistriktene Norderhov og Haug, ut for å søke etter innbruddstyvene som de antok måtte holde sig i skogene i nærheten.

Dagen etter - den 23. august - blev lensmannsfullmektigen i Norderhov ut på dagen oppringt i telefonen av fru lensmann Ålde, som bad om å få rede på hvor lensmennene var eller hvor de var dradd hen. Denne var nettop kommet hjem fra ferie, men undersøkte straks i telefonen hvor de måtte antas å ha tatt veien. Da han imidlertid ikke i løpet av middagen den 23de hadde fått noen sikker rede på dette, sendte han i bil folk ut for å søke. Det var ved 4-tiden om ettermiddagen. Klokken 5:25 samme ettermiddag varslet en av det utsendte mannskap om at begge lensmennene var funnet like bortenfor gården Vågård i Haug, i skogen. Den ene av dem var drept og den annen var også skutt, men han var enda i live og ved bevissthet. Lægehjelp ble v straks tilkalt. Liket av den ene lensmann blev bragt til et likhus for senere obduksjon, mens den sårede og meget syke lensmann Ålde blev innbragt til en gårdbrukers - nærliggende hjem, hvor han blev tatt under legebehandling inntil døden inntrådte om natten klokken 4:50. Lægen som var til stede hele tiden - den syke mistet bevisstheten klokken halv ti om aftenen - forklarer at den døende lensmann til ham fortalte at han og hans kollega ved 7-tiden søndag aften på Vågårdsmoen hadde truffet to mann i 25-30 års alderen. Disse var spinkle, men kraftige, den ene rødlig lys og den annen mørkere. De hadde først snakket med dem, men da de vilde ha dem med, hadde de satt sig op og det var blitt et helt slagsmål. De hadde skutt ham like i ansiktet, og da han vilde trekke sig tilbake, hadde han kjent et skudd i ryggen også, som han mente var skutt bakfra. Han var helt klar da han blev funnet, men hadde ikke noe egentlig kjenskap til hvorledes det var gått med hans kollega som lå drept like ved ham. Han var først skutt med revolver, og senere var halsen skåret

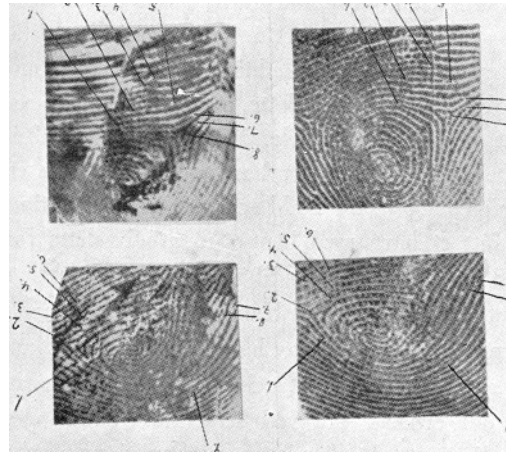
over på ham med kniv. Det blev senere oplyst, af Lensmann Solumsmoen kjente de to drapsmenn fra sitt virke som lensmannsbetjent, så han måtte de forvisse sig om var død. Lensmennene var dradd ut ubevæbnet på sin ekspedisjon, idet de ikke hadde skytevåben med sig, men bare en kølle. Noen arbeidere på en nærliggende gård, som hadde hilst på dem like før de gikk i skogen, hadde hørt 5 skudd kort tid efter at lensmennene hadde forlatt gården, men de hadde ikke festet sig nærmere ved dette, idet de antok at det var lensmennene selv som prøvet sine skytevåben. Åstedet blev nu undersøkt, og alt tydet på at det der var foregått en voldsom kamp. Drapsmennene hadde kokt kaffe på stedet og spist da lensmennene var kommet på dem. Det lå igjen et ullteppe, matrester m. v. efter drapsmennene og også en snusdåse, laget av horn, likesom det fantes en revolverpatronhylse. Jord og mose var oprevet. Ved halv syv tiden om kvelden mandag den 23. august fikk undertegnede telefonbeskjed fra politimesteren i Ringerike om drapet, med anmodning om å yde politiassistanse. Det var spesielt også bedt om å få noen politihunder med førere opover. Det blev ordnet med den assistanse man kunde avse, om kvelden, fra Oslo og Aker politi, og det blev også sendt hund med. Næste dags formiddag blev førstepolitibetjent Birkelund fra Statens identifiseringscentral, som er underlagt Oslo politikammers opdagelseavdeling, sendt opover til assistanse for å undersøke nærmere innbrudsstedene. Han gikk straks i gang med sitt arbeide, mens en hurtig samlet politistyrke gjennomsøkte de nærliggende skogstrakter efter forbryterne. På det siste innbrudssted nede i bygden var det imidlertid ikke noen fingeravtrykk å finne, men dagen efter drog Birkelund av sted til lensmannens hytte i skogeni, hvor det hadde vært innbrudd og hvorfra ullteppet m. v. på gjerningsstedet skrev sig. Her fantes en innskrift fra innbruddstyvene på en dør, og det stod også igjen efter tyvene, en kopp, som var brukt til å drikke melk av. Ved å bestøve denne kopp innvendig og utvendig med argentorat fant Birkelund to fingeravtrykk, hvorav det ene -var meget godt, og med disse fund reiste - han hjem onsdag og begynte undersøkelsen. Han hadde da. naturligvis tidligere undersøkt den snusdåse som var funnet på gjerningsstedet, uten på den å kunne finne noen fingerspor.

Fingeravtrykkene som fantes på koppen, var bruddstykker fra en pekefinger og en tommelfinger, efter all sannsynlighet fra høire hånd. Det kunde fastslåes at tommelfingeravtrykket var en hvirvel, men pekefingeravtrykkets mønster var tvilsomt.

I det system vi bruker i Norge - det Daeske - begynner klassifiseringen med høire pekefinger som danner serien, mens man begynner underklassifiseringen med venstre pekefinger - seksjonen. Ved identifiseringssentralen kunde man nu ikke være sikker på i hvilken serie avtrykkene skulde søkes, og som prøve blev derfor opsatt serien W. Tommelfingeravtrykket gav verdi 4, som blev slut- tallet på serien. Man begynte så å søke på serie W 3334 som et forsøk, da

man heller ikke visste verdien på de øvrige fingre. Som underklasse sattes.- W 3333, hvorfor hele coden blev. W 3334 W 2222. Det viste sig temmelig snart at dette var heldig valgt, da man efter å ha gjennomgått ca. 1200 kort støtte på det kort som passet. Allerede fredagen 27. august 1926 om formiddagen kom identifiseringscentralens bestyrer, Birkelund, og hans assistent, overkonstabel Hafnor, som hadde funnet kortet, ned til mig på mitt kontor med sitt fund, idet de i en skriftlig opsatt rapport meddelte at fingeravtrykkene på koppen hitrørte fra svensk undersått Anton Emanuel Oskar Svensson, "Østa Linas Pojk", født 31/12- 1891 i Kyrkefalla i Skaraborgs län i Sverige.

Han var omhandlet i Norsk Politidende, siste gang 37 D 2 - 1918, idet han var dømt for vold mot en offentlig tjenestemann i fengslet på Kongsberg i Norge, men det var virkelig spennende å efterse Svenska Polisunderrättelser for å se hvad det der var å finne om denne mann.

Han var omhandlet der fra 1912 for tyveri første gang, men viste sig også å være en omstreifer som den 21/9-1912 i Strømstad med revolver hadde såret en telefonarbeider. I 1919 var han straffet med 8 måneders straffarbeide for første gangs tyveri. I 1922 hadde han rømt under

transport til Centralfängelset i Härnösand, hvor han skulde avsone 2 år og 4 måneders straffarbeide, og hadde bl. a. tatt med sig en revolver med 13 skarpe skudd. Han var etterlyst av det svenske politi siden 1923.

Efter disse opplysninger som jeg fant i Svenska Polisunderrättelser, kunde det nu ingen tvil være om at man der hadde den ene av drapsmennene. I løpet av noen dager lyktes det politibetjent Rol å få rede på at hans medskyldige var en ung man, Henning Sigurd Madsen, født 22/9-1907, fra Hokksund, hvor hans foreldre drev et losjihus.

Ved undersøkelse på postkontoret kunde det konstateres at det var sändt en snusdåse fra Sverige og gummihandsker fra Oslo til et par av losjihusets beboer på Hokksund, likesom en H. Madsen hadde sendt penger til en Gina Olsen, som Svensson hadde levet sammen med. Henning Madsen og Svensson hadde vært sammen på turer om sommeren og hadde under foregivende av å drive handel forøvet en rekke innbruddstyverier sammen. Ved innbruddene hadde Svensson nok vært forsiktig og brukt gummihandsker, men da han drakk melk til grøten efter innbruddet i lensmann Solumsmoens hytte natten før drapet, hadde han ikke husket på å iakta denne forsiktighetsregel. Da begge forøveres identitet således var blitt bragt på det rene, blev en stor ettersøkning satt i gang både i Norge og i Sverige.

Sådan som den norske straffeprosesslov og påtaleinstruks dengang var avfattet, lededes denne ettersøkning efter de undvekne forbrytere av den politimester innen hvis distrikt ettersøkningen foregikk. Dette var naturligvis et meget uheldig system, og ved Riksadvokatens mellekomst, blev det i midten av september ordnet således at ledelsen av ettersøkningen blev lagt i Oslo politis hender. De første dager efter drapet blev også av politimesteren i Ringerike anvendt militærstyrker som gjennemsøkte skogene uten resultat og uten at noe sikkert spor blev funnet. Svensson var en skogsvant mann og godt kjent i disse trakter. Han hadde. opholdt sig i Norge i flere år under falsk navn og til tross for at han hadde vært i konflikt med politiet, og endog ved en anledning hadde truet med revolver, hadde ikke dette resultert i at han var blitt pågrepet eller identifisert som den ettersøkte svenske forbryter han var. Han hadde endog en lengere tid bodd sammen med en kvinne og fått et barn med henne, men selv dette forhold hadde ikke bidradd noe til å bringe hans identitet på det rene. Han gikk disse år under navnet Harald Ekløv og hadde nu i flere år kunnet gå klar av politiet uaktet han for en vesentlig del ernæret sig ved straffbare handlinger.

Rømlingene tok veien over grensen gjennom skogene til Sverige, hvor de dels under benyttelse av stjalne sykler, dels til fots, kom sig nedover mot Svenssons hjemtrakter, hvorfra de igjen fortsatte videre over grensen gjennom skogene i det sydøstlige Norge. De blev også ettersøkt av det svenske politi, men uten resultat, da de jo bl. a. i pressens meddelelser om flukten og politiets ettersøkning til stadighet kunde holde sig underrettet om de spor som politiet fulgte. Nøiaktig 2 måneder efter at drapet var begått, observerte en norsk småbruker i skogen et par mil fra byen Halden, kaffevarme, og fikk varslet sine naboer og politiet. Mannskap drog ut, bevæbnet bl. a. med haglgeværer. Madsen overgav sig straks, men Svensson rømte, uaktet han var rammet av haglskudd i lårene og hendene. Neste dag lyktes det Svensson å ta sitt liv selv ved et revolverskudd i pannen. Madsen blev straks ført til Haldens, fengsel hvor han om natten overfor politibetjent Hafredal avla en detaljert tilståelse angående drapet og senere om innbruddene sammen med Svensson. Madsen blev satt under tiltale for drapene og 29 innbruddstyverier sammen med Svensson i løpet av årene 1924-1926, og blev av lagmannsretten i Buskerud idømt livsvarig fengsel en dom som blev opprettholdt av Høiestrett.

Fra kriminalhistorien kjenner jeg hittil ikke flere enn to tilfelle av drap som er opklaret ved hjelp av fingeravtrykk. Det ene er det så- kalte Deptford-mord fra 1905, i England. Pengeskrinet med

fingeravtrykk fra dette mordsted har jeg sett i Scotland Yards kriminalmuseum. Det annet er et av Dr. Robert Heindl i hans "System und Praxis der Daktyloskopie und der,sonstigen technischen Methoden der Kriminalpolizei", utgaven 1927, s. 436-445, omhandlet dobbeltmord Dresden i 1914, hvor fund av fingeravtrykk det til opklaringen av mordet.

For organisasjonen av det norske politis etterforskning hadde lensmannsmordet stor betydning, idet det ledet til at det blev åpnet formell gang til å Sentralisere etterforskningen når det gjelder større og grovere forbrytelser, således at ledelsen av etterforskningen av flere sådanne forbrytelser i forskjellige politidistrikter kan underlegges en av Riksadvokaten bestemt politimyndighet. Etterforskningen bidrog også til å skjerpe kontrollen med fremmede omstreifere og løsgjengere, og man kan vel også si en bedre og grundigere undersøkelse av åstedet for forbrytelser. Likeså bidrog pressens reportasje, særlig under ettersøkningen, til at forholdet mellom politiet og pressen i Norge blev regulert mere tidsmessig enn tidligere, alt sammen reformer som har vist sig å være av den største verdi for politiets etterforskningsteknikk og taktikk. -